تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۱۹ صفحه ۱۷۱ تا ۲۰۱

الگوی هشداردهی حفاظتی به یگان‌های حفاظت شونده

محمد عباسی[۱]، محمد رضایی رادفر[۲]

چکیده

رسالت سازمان‌های حفاظتی؛ پیش‌بینی، پیشگیری، کشف، شناسایی، خنثی‌سازی و مقابله با جرائم امنیتی و شبه امنیتی است تا به کمک آن از کارکنان یگان حفاظت شونده صیانت نمایند. بدیهی است بخش زیادی از پیش‌آگاهی برای جلوگیری از غافل‌گیری و شکست اطلاعاتی و امنیتی در یگان حفاظت شونده از طریق هشداردهی‌های حفاظتی به موقع امکان‌پذیر است. هشدار، تلاشی تحقیقی و همه‌جانبه است که به‌سادگی و از طریق گردآوری صرف داده‌ها و نشانه‌ها حاصل نمی‌شود و نیاز به طراحی الگو و نقشه راه هشداردهی دارد. به همین منظور پژوهش حاضر با هدف «طراحی الگوی هشداردهی در یگان‌های حفاظت شونده» شکل گرفت. تحقیق از نوع کاربردی و با استفاده از رویکرد کیفی مبتنی بر روش تحقیق داده‌بنیاد است. روش گردآوری داده‌ها در این تحقیق، میدانی و کتابخانه‌ای بوده که از روش تحلیل کیفی (استدلالی داده‌بنیاد) برای بررسی داده‌های جمع‌آوری شده استفاده گردید. جامعه آماری شامل ۲۱ نفر از مسئولین، فرماندهان، صاحب‌نظران و محققان بوده و مصاحبه‌ها با شناسایی مصاحبه‌شوندگان به روش گلوله برفی و تا مرحله اشباع نظری ادامه یافت. در ادامه تعداد ۷۴۰ داده از بین متن مصاحبه‌ها در راستای موضوع تحقیق استخراج شد. در راستای تبیین الگوی هشداردهی، داده‌ها از طریق سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی، تحلیل و دسته‌بندی شد که در نهایت ۹۵ شاخص، ۲۹ مولفه و ۴ بُعد برای الگوی مورد بحث استخراج گردید. ابعاد کلیدی پژوهش، «ابزارهای هشداردهی»، «حوزه‌های هشداردهی»، «الزامات هشداردهی» و «شیوه‌های هشداردهی» و در ذیل آن مولفه و شاخص‌ها و روابط بین آنها معرفی گردید.

واژگان کلیدی: هشدار، هشداردهی، سازمان امنیتی، حفاظت اطلاعات، ارتش جمهوری اسلامی ایران

۱. استاد تمام روابط بین الملل دانشگاه عالی دفاع ملی(نویسنده مسئول) ma10773@gmail.com
۲. دانشجوی دوره پنجم دکتری عالی جنگ دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

Security Warning Model to protected Units

Mohammad Abbasi[1], Mohammad Rezaie Radfar[2]

Abstract

The Information Protection Organization has a mission to prevent activities of subversion, espionage, sabotage, creating and promotion of dissent, the infiltration of political movements and the disruption of the army's mission. This organization is responsible for ensuring the security of the army and its affiliated entities by protecting personnel, information, documents, locations, facilities, equipment, and communications. It prevents threats against them through forecasting, prevention, detection, identification, neutralization, and counteraction of security and quasi-security crimes. This mission ultimately leads to the protection of personnel and the army.

It is evident that a significant part of foresight in preventing surprise and intelligence or security failures is made possible through timely protective warnings. Warning is a comprehensive and investigative effort that cannot be achieved merely by collecting data and indicators; rather, it requires the design of a warning model and roadmap.

For this purpose, the present study was conducted with the aim of "designing the information protection of the Army warning model". The research is of an applied fundamental type, utilizing a qualitative approach based on grounded theory research methodology. Data collection methods in this study included fieldwork (unstructured deep interviews) and library research (documents, books, and academic journals), with qualitative analysis (grounded reasoning) used to examine the collected data. The statistical population consists of 21 individuals, including authorities, commanders, experts, and researchers from the Army and the Information Protection Organization, all of whom have a minimum service rank of 18, at least 30 years of service, and at least a Master's degree.

The interviews were conducted using a snowball method to identify the interviewees and continued until theoretical saturation was reached. A total of 740 data points were extracted from the interview transcripts related to the research topic. To explain the information protection warning model, the data was analyzed and categorized using three stages of open, axial, and selective coding, which ultimately 95 indicators, 29 components, and 4 dimensions were extracted for the model under discussion.' Warning quality', 'warning domains, and 'warning tools' were introduced as the key dimensions of the research.

Keywords: Warning, Information Protection, Model,

---

1. Full Professor, International Relations, National Defense University, (Writer-inCharge), ma10773@gmail.com

2. Ph.D Fifth Semester Supreme War Candidate, Command and Staff University, Islamic Republic of Iran

بیان مسئله:

فلسفه اولیه وجودی سازمان‌های اطلاعاتی حفاظتی و امنیتی، دادن اطلاعات نهایی یا هشدار است که اغلب این گزارش‌ها مراحل متعدد اطلاعاتی و فرایندهای تجزیه و تحلیل، توضیح تغییر و گزینش را طی کرده و مطابق با نیازمندی‌های مصرف کنندگان است. این اطلاعات تصمیم گیرندگان را قادر می‌سازد در جهت رفع تهدیدها و کسب منفعت و استفاده از فرصت‌های موجود اقدام به تصمیم‌گیری درست و دقیق کنند.

موثرترین و خطیرترین کارکرد نهادهای امنیتی و اطلاعاتی در دوران کنونی آینده‌نگری، پیش‌بینی و پیشگیری از غافل‌گیری و ممانعت بروز و ظهور و عینیت یافتن بحران‌ها و تهدیدات علیه امنیت ملی، ثبات سیاسی و اخلال در نظم اجتماعی است در واقع انتظار اصلی از نهادهای اطلاعاتی و امنیتی آن است که از بروز بحران‌های امنیتی غافل‌گیر کننده جلوگیری نموده وبر رویدادها و روندهای نوظهور پیشی بگیرند (حاجیانی، ۱۳۹۰: ۱۲۸).

سازمان‌های امنیتی و حفاظت اطلاعاتی به جهت کنترل شرایط و پیشگیری از غافل‌گیری و شکست‌های امنیتی همواره سامانه فرماندهی را پشتیبانی اطلاعاتی می‌نماید و یکی از مهم‌ترین وظایف این سازمان‌ها اعلام هشدار در مواقع لزوم و پیشگیری از وقوع بحران است. هشداردهی ابزاری قدرتمند برای کنترل و پیشگیری است که شناخت مفاهیم آن کمک شایانی به حفظ امنیت می‌نماید. هرچه حفاظت اطلاعات در این امر قدرتمندتر و هوشمندتر با شناخت محیط و کنترل و رصد مداوم آن فعال گردد اعلام هشدار و کنترل شرایط مطلوب‌تر پیش خواهد رفت.

هم اکنون به دلیل نبود الگوی هشداردهی حفاظت اطلاعاتی در ارتش ج.ا.ا محققان برآن هستند که با اتخاذ رویکرد آینده‌نگرانه و طراحی الگوی هشداردهی ضمن تقویت نقش حفاظت اطلاعات در پیشگیری از شکست‌های اطلاعاتی – امنیتی یگان حفاظت شونده و تولید پیش‌آگاهی نسبت به رویدادها، از وقوع وضعیت‌های غافل‌گیرانه بکاهند و در واقع دغدغه اصلی یا مسئله اساسی نویسندگان تبیین و ارائه الگوی هشداردهی است که بتواند متناسب با تهدیدات روز پاسخگوی مأموریت واگذاری به استناد قانون به سازمان‌های امنیتی و حفاظتی باشد و در این راستا اقدام به شناسایی ابعاد، مولفه و شاخص‌ها و روابط بین آنها در هشداردهی به یگان‌های حفاظت شونده نموده است تا بتواند عناصر الگوی مدنظر را احصا نماید.

اهمیت تحقیق:

داشـــتن یک الگو مناسب و ایده ال هشـــاردهی حفاظتی که دارای ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌ها مشخص و معین باشد، باعث اعلام به موقع، هوشمندانه و هدفمند هشدار و پیش‌بینی و پیشگیری از غافل‌گیری و ممانعت از بروز و ظهور و عینیت یافتن بحران‌ها و تهدیدات علیه امنیت ملی، ثبات سیاسی و اخلال در نظم اجتماعی شده و از وقوع شکست‌های حفاظتی در سطوح مختلف نیروهای مسلح جلوگیری می‌نماید. بدیهی است در صورت اهتمام و جدیت درباره کسب الگو هشدار دهی حفاظتی مدرن و به روز نتایج زیر قابل انتظار خواهد بود:

۱. کمک به ســـامانه‌های فرماندهی در امر پیشـــگیری و تصمیم‌گیری مطلوب به‌منظور عملکرد هوشمندانه در کاهش ضریب شکست‌های امنیتی در سطوح مختلف؛

۲. کسب آمادگی در مواجهه با هرگونه بحران؛

۳. فراهم نمودن امکان شناسایی و ایجاد اشراف بر اقدامات حریف در کشور.

۴. تولید ادبیات علمی در حوزه هشدار دهی.

ضرورت تحقیق:

در صورت انجام نشدن این تحقیق، پیامدهای زیر مترتب خواهد شد:

۱. زمینه‌ها و آســـیب‌هایی که موجب وقوع شکست‌های حفاظتی بوده، به‌طور حداکثری مرتفع نمی‌گردد.

۲. فرصت‌های لازم برای کســـب آمادگی و مقابله در برابر تهدیدات امنیتی با رویکرد پیشگیرانه و هشدار دهی به موقع فراهم نمی‌گردد.

۳. افزایش هزینه‌های مقابله و برخورد با بحران‌های امنیتی.

۴. غافلگیری در مواجهه با بحران‌ها.

۵. تداوم ابهام، پیچیدگی و عدم قطعیت در بحران‌ها

پیشینه تحقیق:

در بررسی تحقیق‌های انجام‌شده مرتبط با موضوع؛ موارد حائز اهمیت زیر مشخص گردید که در غنابخشی ادبیات تحقیق و همچنین پرهیز از اقدام موازی و تکراری مدنظر قرار گرفت:

طاهریان در تحقیق: طراحی نظام اطلاعاتی کشور با تأکید بر پیشگیری از غافل‌گیری راهبردی.

ضمن بررسی انواع گزینه‌های مطرح‌شده برای طراحی نظام اطلاعاتی، به این نتیجه اساسی رسیده است که تشکیل ستاد/مرکز یا دفتر اطلاعاتی کشور ضرورت دارد تا حدی که با جایگاه و اختیار فرا قوه‌ای به ریاست نماینده مقام معظم رهبری در شورای عالی امنیت ملی واگذار گردد و این موضوع را نیاز مبرم حوزه امنیت ملی کشور و به طور قطع تضمین‌کننده پیشگیری و مقابله با غافل‌گیری راهبردی دانسته است (طاهریان، ۱۴۰۰).

فخری در تحقیق: طراحی الگوی راهبردی دیده‌بانی برای نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران به شناسایی سه بعد، سیزده مؤلفه و پنجاه متغیر برای الگوی راهبردی دیده‌بانی نیروهای مسلح پرداخته است (فخری، ۱۳۹۶).

زارع در تحقیق: طراحی الگوی مدیریت غافل‌گیری راهبردی در نیروهای مسلح ج.ا ایران با استفاده از رویکرد ترکیبی، در فاز اول تحقیق داده‌ها در نه گروه دسته بندی نموده که شامل: طرح ریزی پویش محیطی، پویش محیطی، هشداردهی، برآورد وضعیت و اقدامات پیش از طرح‌ریزی، طرح‌ریزی و تدوین راهبرد جامع، کسب آمادگی، جمع‌آوری اطلاعات در مورد پیامدهای غافل‌گیری و برآورد وضعیت، تولید بسته تصمیم و تصمیم‌گیری به‌موقع و صحیح، اقدام وعکس‌العمل مناسب بودند و در رویکرد کمی تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان دادند مدیریت غافل‌گیری شامل سه مرحله (بُعد) پیش‌بینی و پیش‌نگری؛ آمادگی و پیشگیری ؛ و مواجهه، اقدام و یادگیری است (زارع، ۱۳۹۷).

نقاط اشتراک این تحقیق با پیشینه:

هریک از پژوهش‌های مزبور، از جهت ادبیات نظری در حوزه هشداردهی به زوایای خاصی پرداخته اند که بهره برداری از اصول، مبانی و مفاهیم کلیدی مطرح شده، در طراحی الگوی مورد نظر استحکام و انسجام لازم را ایجاد می‌نماید. در برخی از پیشینه‌های بررسی شده، در خصوص موضوع به ابعاد، مولفه‌های ارزشمندی اشاره شده که در صورت انطباق با حوزه هشداردهی می‌توانند در تدوین الگو مورد استفاده قرار گیرند.

متدولوژی‌های مورد استفاده در پژوهش‌های مذکور اعم از روش تحقیق، روش گردآوری داده‌ها، روش‌های نمونه گیری و روش‌های تجزیه و تحلیل، در پژوهش‌های مذکور قابل بهره‌گیری می‌باشد.

نقاط افتراق این تحقیق با پیشینه و وجه نوآورانه تحقیق حاضر:

در پیشـــینه‌های مورد بررسی، هر کدام از جنبه‌های خاصی به موضوع هشداردهی پرداخته‌اند، ولی هدف اصلی در این تحقیق دستیابی به الگو هشداردهی حفاظتی در یگان‌های حفاظت شونده بوده که در تحقیقات انجام‌شـــده به این امر پرداخته نشده است. هیچ‌کدام از پیشینه‌های ذکرشده به موضوع الگو هشداردهی حفاظتی نپرداخته‌اند.

ادبیات نظری

سازمان‌های حفاظت اطلاعات

مفهوم رایج «حفاظت اطلاعات» عبارت اســـت از ســـامانه‌ای که مســـئولیت حفاظت قابلیت‌ها و توانائی‌هـــای موجود در محدودهٔ موردنظر؛ به‌ویژه محافظت از کارکنان، تجهیزات، ارتباطات و اماکن حساس و طبقه‌بندی‌شده را در مقابل سرویس‌های اطلاعاتی و گروه‌های مخالف نظام بر عهده دارد. این سامانه به‌وسیلهٔ اقدامات مراقبتی، صلاحیتی، ضدجاسوسی، ضدبراندازی و ضدخرابکاری تحقق می‌یابد (شیخ‌حسنی، ۱۳۸۵: ۱۴). بسیاری از صاحب‌نظران، حفاظت اطلاعات را مترادف ضداطلاعات می‌دانند و تعاریف متفاوت؛ اما دارای وجوه مشـــترک را برای آن بیان می‌کنند. معروف‌ترین نظریه دربارهٔ ســـاختار حفاظت اطلاعات می‌گوید: «ســـازمان‌های حفاظت اطلاعات باید بر اساس سه رکن جمـــع‌آوری، بررســـی و تحلیل و عملیـــات پنهان به دفاع از تلاش اطلاعاتـــی خودی و جلوگیری از دســـتیابی اطلاعاتی حریف به این اطلاعات بپردازند (شولســـکی[1]، ۱۳۸۸: ۸۶)». اندیشمندانی نیز ضداطلاعات را فقط حفاظت از اطلاعات نمی‌دانند، بلکه برای آن مفهومی گسترده‌تر قائل بوده و آن را دارای ماهیتی پلیسی نیز می‌دانند که هدف آن حفظ داده‌های موجود در برابر جاسوسی، مراقبت از کارکنان در برابر اقدامات براندازی و محافظت از ســـازه‌ها یا مواد در برابر اقدامات خرابکارانه اســـت. مفهوم رایج حفاظت اطلاعات عبارت است از «سامانه‌ای که مسئولیت حفاظت قابلیت‌ها و توانائی‌های موجود در محدودهٔ موردنظر؛ به‌ویژه محافظت از کارکنان، تجهیزات، ارتباطات و اماکن حســـاس و طبقه‌بندی‌شده را در مقابل سرویس‌های اطلاعاتی و گروه‌های مخالف نظام بر عهده دارد. این سامانه به‌وســـیلهٔ اقدامات مراقبتی، صلاحیتی، ضدجاسوسی، ضدبراندازی و ضدخرابکاری تحقق می‌یابد» (رنســـوم[2]، ۱۳۷۸: ۵۶). درواقع مفهوم «حفاظت اطلاعات» مترادف با مفهوم «ضداطلاعات» نیست.

1. Shulsky
2. Ransom

«ضداطلاعات» دارای دو وجه آفندی و پدافندی است که «حفاظت اطلاعات» تنها وجه پدافندی را شامل می‌شود؛ بنابراین عنوان «ضداطلاعات» از گستردگی مأموریتی و مفهومی بیشتری نسبت به «حفاظت اطلاعات» برخوردار است (خلیلی، ۱۴۰۱: ۲۹).

مفهوم هشداردهی

هشدار کلمه فارسی و عربی آن تحذیر از باب تفعیل است؛ ریشه آن حذر به معنای دورکردن و احتراز از چیزی ترسناک و هراس‌آور می‌گویند. فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی در معادل‌سازی واژه warning کلمه هشدار را پیشنهاد نموده است. در فرهنگ لغت دهخدا «هش‌دار»، به معنی هش داشتن و خبرکردن آورده شده است. فرهنگ عمید هشدار را سخن، علامت یا حرکتی که برای آگاهاندن و تنبّه بکار می‌رود معنا نموده است. با در نظر گرفتن مبناهایی از جمله وجود دشمن، امکان غفلت‌پذیری، اعتقاد به تنبّه‌آفرینی و اعتقاد به اختیار انسان در انتخاب راه خیر و شر، هشداردهی در حیات انسانی امری لازم است (صالحی و مدبری، ۱۳۹۷: ۸).

هشدار در اصطلاح به معنای طراحی نظام منسجم از علائم وقوع شرایط جدید در آینده و ثبت منظم شواهد است (حسینی، ۱۳۷۸: ۹) و تعریفی دیگر، هشدار محصول استدلال منطقی فرضیه‌ایی است که اعتبار آن نه می‌تواند تأیید شود و نه تا آن زمان که دیگر دیر شده باشد می‌تواند رد شود. درعین‌حال نکتهٔ اصلی دربارهٔ مفهوم هشدار آن است که این فرایند باید به‌طور مشخص احتمال بروز مخاطره، تهدید و در نهایت هر آنچه عنوان بحران بر آن می‌گذاریم را روشن سازد، به زبان روان‌تر، هشدار تعیین احتمال بروز حادثه معین با توجه به بزرگی پیامدهای خاص آن حادثه است که منجر به شکل‌گیری تصور عمومی دربارهٔ خطرات و آسیب‌های پیش‌رو می‌شود و نوعی تصورات مخاطره‌اید را ایجاد می‌کند، به امید اینکه موجب تولید و تشدید حساسیت‌ها در نزد تصمیم‌گیرندگان شود و پاسخ‌های مخاطره‌ایی را دریافت کند.

تعریف عملیاتی هشدارهی: هشدار نشانه‌ای است که در حالت عادی که ممکن است قابل‌رؤیت و رصد نبوده باشد. تغییر و تحولات سریع، گسترده و پیچیده اغلب تصمیم‌گیران را به غافلگیری می‌کشاند. تشخیص هشدار، سخت و حتی شاید بتوان گفت، مشکل‌تر از پیش‌بینی آثار و پیامدهای آن بعد از وقوع است. هشدار اولیه درواقع نشانه نزدیک‌بودن یک حادثه، اتفاق، خطر و حتی یک بحران است؛ هشداردهی به معنای طراحی نظامی منسجم از علائم وقوع شرایط جدید در آینده و ثبت منظم شواهد است شاید بتوان گفت محصول نهایی در تجزیه‌وتحلیل اطلاعاتی، ارائه هشدار یا هشداردهی است که از طریق برآوردها صورت می‌گیرد.

هشـــدار با توجه به ماهیت عنوان شـــده آن عبارت است از «آگاه‌سازی نسبت به رخدادهایی که منافع فرد، سازمان یا نظام ملی و بین‌المللی را در سطوح مختلف به مخاطره اندازد». در خاص‌کردن این مفهوم به هشـــدار اطلاعاتی می‌توان گفت: «آگاه‌ســـازی نسبت به رخدادهای امنیت ملی را در سطوح مختلف به مخاطره کشاند» (پایگاه اطلاع‌رسانی وزارت اطلاعات، ۱۳۹۳).

مراحل هشداردهی

از نظر محققان، هشـــداردهی خود بخشـــی از نظام تحلیل اطلاعاتی است. این نظام کارکردی، شامل یک فرایند شش مرحله‌ای است که هشداردهی سومین مرحله آن محسوب می‌شود. شش مرحله این نظام عبارت است از آینده‌نگری (پیش‌بینی انواع احتمال‌های ممکن و پیش‌بینی انواع حالت‌های محتمل)، طراحی شـــاخص‌ها، هشـــداردهی، کاهش غافلگیری، پیش‌گیری از بحران و جلوگیری از شکســـت‌ها یا ناکامی‌های اطلاعاتی (حاجیانی، ۱۳۹۰: ۱۳) در این رویکرد نشانه‌های هشـــداردهی زمانی معنادار است که در یک «نظام علائم» مورد دقت قرار گیرد؛ بنابراین بر اساس رویکرد اطلاعاتی، ســـازوکار و روش هشـــداردهی شامل طراحی نظام علائم، وقایع‌نگاری و تحلیل علائم است که برای درک نشانه‌ها و علائم، چهار مرحله تسلط بر دانش نشانه‌شناسی در مطالعات فرهنگی، تحلیل (نا)بهنجاری، تحلیل ریتم و تحلیل فرضیات رقیب ضروری اســـت. فرایند مذکور در رویکرد اطلاعاتی شکل ۲-۳ به شرح زیر ترسیم شده است:

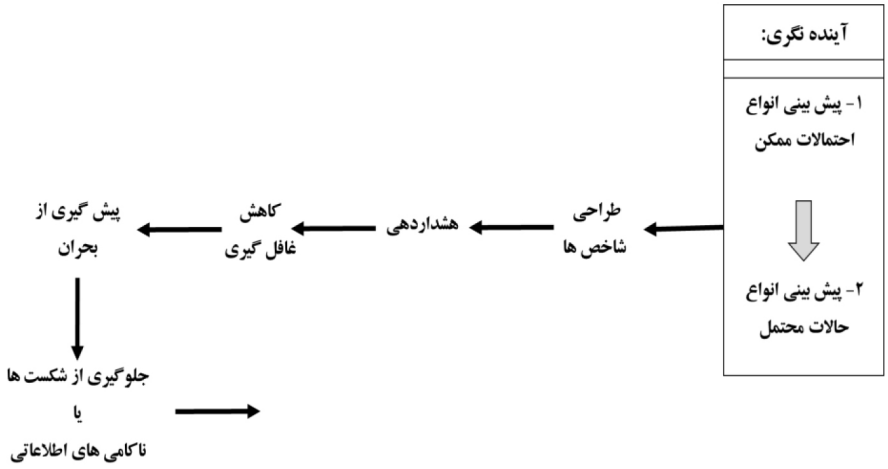

کارکردهای اصلی تحلیل اطلاعاتی با رویکرد هشداردهی (حاجیانی،۱۳۹۰:۱۴۳)

با توجه به جایگاه هشداردهی در نظام تحلیل، با بررسی منابع می‌توان به چند نمونه از دسته‌بندی ارائه شده برای مراحل هشداردهی اشاره نمود. در یکی از عمومی‌ترین و مرسوم‌ترین دسته‌بندی‌ها، هشـــداردهی شامل چهار مرحله تمرکز بر مطالعات آینده‌شناســـی، تعیین نظام علائم و نشانه‌ها، رصد و پایش مســـتمر شاخص‌ها و تهیه گزارش‌های هشـــداردهی است (وزارت اطلاعات، ۱۳۹۳: ۱۵۹). در جای دیگر فرایند هشـــداردهی شـــامل پنج مرحله تحلیل اخبار و تبدیل آن به اطلاعات، پیش‌بینی پدیدهٔ امنیتی، مشـــاوره با اجزای تخصصی ســـازمان و مبادی ذی‌ربط برای اخذ تأییدیه آنان، آماده‌سازی و نشر اخبار هشدار توسط حوزه ذی‌صلاح و انتشار و ارسال هشدار به ذی‌نفعان و مبادی ذی‌ربط است (ساحفاجا، ۱۳۹۶: ۷). در تحقیق دیگری مراحل هشداردهی اطلاعاتی شامل پنج گام اســـت که این پنج گام عبارت اســـت از تعیین مســـئله، تحقیق اولیه، تدوین نظام علائم و قرائن، پایش یا رصد و فرایند صدور هشدار معرفی شده است (منصورزاده و محمودی، ۱۳۹۵: ۴۰).

اهداف هشداردهی در سازمان‌های حفاظتی

- حصن و باروی سازمان حفاظت‌شونده در برابر تغییرهای ناگهانی و... واکنش مناسب؛
- دیده‌بانی، جلوگیری از غافل‌گیری و شکست‌های حفاظتی؛
- تذکر و هشدار به‌موقع نسبت به پیامدهای ناخوشایند در ابعاد فردی و سازمانی؛
- ایجاد پیش‌آگاهی در نزد تصمیم‌گیران؛
- نشان‌دادن عینیت مخاطره برای چاره‌اندیشی؛
- اشراف بر شکل‌گیری و تکوین شرایط روند وقوع پدیده‌های امنیتی (طلایی، ۱۳۹۵: ۸).

اطلاعات مناسب برای هشداردهی حفاظتی

ویژگی‌های اطلاعات مناسب برای هشداردهی در سازمان‌های حفاظتی عبارتند از:

۱. منبع و ارزیابی قابل اعتماد از خبر: هیچ چیزی برای تحلیلگر فرسایشـــی‌تر، گمراه‌کننده‌تر یا زمان‌برتر از دریافت حجم عظیمی از گزارش‌ها و منابع تعریف نشده با درجه عدم اطمینان از آن‌ها یا دسترســـی غیرتخصصی با اطلاعاتی که نیازمند دانســـتن آن است وجود ندارد؛ همان اطلاعات خامی که مأمور جمع آوری اطلاعات گردآوری نموده اســـت، بی آنکه نظر یا ارزیابی خود را در جهت کمک به کارشـــناس هشـــدار ارائه نماید. متأســـفانه بحران‌ها یا بحران‌های بالقوه به ســـه علت منجر به تهیه چنین گزارش‌هایی می‌شـــوند: اول، خود نظام جمع آوری

اطلاعات به طور معمول به دنبال تولید اطلاعات بیشـــتر اســـت؛ از این رو بیشـــتر منابع آن‌ها ناشناخته، نامطمئن، یا تعیین ناپذیرند؛ دوم آنکه تعریف بحران، خود حجم زیادی از گزارش را تولید می‌کند که دامنه وسیعی از بسیار خوب تا غیرقابل اعتماد را دربرمی‌گیرد؛ و در آخر ســـرویس‌های اطلاعاتی و امنیتی به دلایل مخصوص به خودشـــان در تولید گزارش دخیل هستند. در چنین شرایط مسئله بسیار مهمتر، ارزیابی دقیق نظام جمع آوری اطلاعات برای اطـــلاع از قابلیـــت اعتماد و آگاهی از منابع و انتقـــال برخی ارزیابی‌ها در مورد چگونگی جمع آوری اطلاعات و دانستن منابع توسط تحلیلگر است؛

۲. ارزش دسترسی مستقیم یا مشاهده؛ در شرایطی مانند یک بحران بسیار مهم است که تحلیلگر از مشـــاهدات دســـت اول یا دسترســـی به منابع قابل اعتمادی برخوردار شود، منابعی تحت کنترلند و هر زمان برای گزارش‌ها و جزئیات بیشتر در دسترس قرار دارند؛

۳. اطلاعات همراه با جزئیات؛ علاوه بر دسترسی به منابع دست اول با کیفیت بالا، تحلیلگری که با بحران هشـــداردهنده بالقوه‌ای روبه‌رو اســـت، نیاز به جزئیات زیادی دارد. توجه مأمور جمع آوری اطلاعات و دریافت کننده گزارش‌ها به جزئیات اهمیت حیاتی دارد؛

۴. به موقع بودن اطلاعات: ناامیدی برای تحلیلگر هشـــدار زمانی اســـت که اطلاعات بسیار دیر و چند ســـاعت بعد از آغاز اقدام کسب شوند. گاهی این اطلاعات بسیار حیاتی‌اند و اگر به موقع دریافت شـــوند، ارزیابی آن‌ها نشـــان می‌دهد که اقدام محتمل و قریب‌الوقوع اســـت. در دیگر موارد و با نگاهی به گذشـــته، تناسب برخی اطلاعات خاص مشخص می‌شود. دیگر اطلاعاتی که دیر دریافت شدند و اشتباهند یا صریح نیستند فراموش می‌شوند، اما نه در مورد اطلاعاتی که درســـت هســـتند. چرا ما آن‌ها را زودتر به دست نیاوردیم؟ بررسی‌ها در مورد شکست‌های اطلاعاتی اغلب بر چنین تأخیرهایی و بر اطلاعات دارای تأخیری که مهم تلقی می‌شوند و در صورتی که زودتر دریافت می‌شدند راه‌گشا بودند متمرکزند (علیخانی، ۱۳۹۳: ۹۰).

الزام‌های عملیاتی هشداردهی

هشـــدار تا زمانی که به سیاســـت‌گذار انتقال داده نشده، هشدار نیست. هشداری تا زمانی که در ذهن تحلیل‌گر وجود دارد، بی‌استفاده است و باید به‌وسیله ابزاری به آن‌هایی که به آن نیاز دارند، انتقال داد. تحلیل‌گران اطلاعاتی باید از ارائه اظهارات فاقد هشـــدار روشـــن و صریح و حتی ارائه مواردی از وضعیت دشمن خودداری کنند که بی‌قطعیتی را به ذهن سیاست‌گذار متبادر می‌کند.

در جایی که هشـــدار دغدغه می‌شود، اطلاعات باید اطمینان یابد که به‌اندازهٔ کافی با صدایی بلند، آن را ابراز داشته است. زمانی که تهدیدی دربارهٔ اقدام نظامی وجود دارد، فرصتی برای بیان واژگان صریح و مستقیم وجود ندارد. اگر سیاست‌گذار پیام را نگیرد، بعید است تقصیر او باشد که هرگز در قدم نخست هشدار به وی تفهیم نشده است (معاونت پژوهش و تولید علم: ۱۳۹۴: ۴۰).

هدف هشدار اطلاعاتی آن است که سیاست‌گذار را برای اتخاذ بهترین تصمیم ممکن در پرتوی حقایق و قضاوت‌هایی که برای وی ارسال شده، قادر سازد و اگر لازم باشد، اقدام نظامی یا سیاسی بـــرای مقابلـــه با حملهٔ تهدیدکننده ترتیب دهد. اگر او قانع نشـــده یا بنا به دلایلی نتواند اقدام‌های لازم را اتخاذ کند یا این کار را نکند، تلاش اطلاعاتی بیهوده بوده و اگر هیچ اقدامی در پیش گرفته نشود، ممکن است شکست یک کشور را به‌دنبال داشته باشد و این کارویژهٔ هشدار است. کنش‌هایی در سطح سیاسی اتخاذ می‌شوند که اطلاعات تا اندازه‌ای کمتر به شکل مستقیم در آن‌ها مشارکت داشـــته است یا آنکه سیاست‌گذاران از روند رسمی اطلاعات برای گرفتن اقدام‌هایی برای ممانعت از کنش‌های تهدیدگرانه دشـــمن یا دولت‌های بالقوهٔ متخاصم فراتر رفته‌اند. مســـئله مهم آن است که در پایان کنش، تصمیم مقتضی گرفته شـــود، آن‌هم زمانی که ضروری اســـت تا از منافع امنیت ملی و امنیت هم‌پیمانان حفاظت کند. بدون این اصل کار ویژه هشداردهی شکست خواهد خورد، هر چند که تلاش‌ها برای جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل آن‌ها درخشان باشد (نادی، ۱۴۰۱: ۱۵۹).

الزام‌های تحلیلی هشداردهی

از آنجا که وظیفهٔ اصلی تحلیل‌گر مســـائل جاری، نگارش اطلاعات هشـــداردهنده نبوده و تولید عناصر خوب جاری است، او بایستی مجبور باشد تا شمار زیادی از نشانه‌های مختلف را از گزارش روزانه خود حذف کند. چون نشانه‌ها به تنهایی، بسیار بی‌اساس بوده و باهم تناقض دارند و برخی به مسائل جاری مربوط نمی‌شوند. با کمک این موارد تحلیل و گزارش جاری از هم تمیز شده یا داده می‌شـــود. در زمان عادی، تحلیل‌گر جاری باید با حجم عظیمی از مواد خام دســـت‌وپنجه نرم کند. او ممکن است در زمان بحران درگیر بسیاری از اطلاعات بی‌شمار، بلکه با تقاضاهای روزافزونی از ســـوی مقامات ارشـــد خود برای کسب خلاصه، تحلیل و ارزیابی‌ها و موارد مشابه آن روبه‌رو گردد، متخصصان هشـــدار نباید زیر فشـــار قـــرار گرفته یا تمرکز آن‌ها با مطالباتـــی در رقابت با تحمیل تحلیل‌گران جاری برهم بخورد و باید توجه خود را تنها بر نشـــانه‌های بالقوه و تحلیل‌هایشـــان را بر عمق مسائل متمرکز کنند و ارزش اطلاعات پایه و درک کنش دشمن خود را بشناسند.

شایستگی تحلیل‌گران سیاسی و نظامی این است که به‌راحتی با تسلط بر موج تحولات جدید و رویدادهای ناگهانی، نشانه‌ها را جست‌وجو کرده و آن‌ها را گزارش کنند. ضروری است که تحلیل‌گر، هم به‌موقع اطلاعات را دریافت کند و هم به‌موقع آن‌ها را استفاده کند، چرا که ممکن است نشانه‌ای دال بر خصومت در آن‌ها وجود داشـــته باشد. همچنین تحلیل‌گران نمی‌توانند از جریان آن دسته از اطلاعاتی که در حال آمدن هستند، عقب بمانند؛ چرا که ممکن است برخی از عناصر مهم را از دست بدهند. بهترین تحلیل‌های هشداردهنده محصولی از بازبینی‌های پیوسته و مفصل از تمامی اطلاعاتی هســـتند که هفته‌ها و ماه‌ها پیش تهیه شـــده‌اند و گاه به موضوع‌های فعلی ارتباط پیدا می‌کنند و گاه درک اولیهٔ قوی‌ای از هدف‌ها، رهنامه، عملکرد و سازمان‌های دشمن دارند (معاونت پژوهش و تولید علم: ۱۳۹۴: ۲۴).

انتظاری که از تحلیل اطلاعاتی می‌رود آن است که از طریق آینده‌نگری و ارائه انواع پیش‌بینی‌های محتمل و ممکن و در نظر گرفتن انواع حالات یا وضعیت‌های ممکن از دامنه غافل‌گیری‌ها بکاهد. کانون یا تمرکز[1] فعالیت و تحلیل اطلاعاتی را می‌توان به چهار دســـته تقســـیم‌بندی کرد که به‌طور طبع منجر به تولید چهار نوع اطلاعات متفاوت نیز می‌شود.

۱- اطلاعات پایه[2]؛

۲- اطلاعات جاری[3]؛

۳- اطلاعات تخمینی[4] (پیش‌بینی)؛

۴- اطلاعات هشداردهنده[5] که در شکل زیر قابل‌مشاهده است: (حاجیانی: ۱۳۹۰: ۱۱۰).

1. Scopes
2. Basic
3. Current Intelligence
4. Estimative Intelligence
5. Warning Intelligence

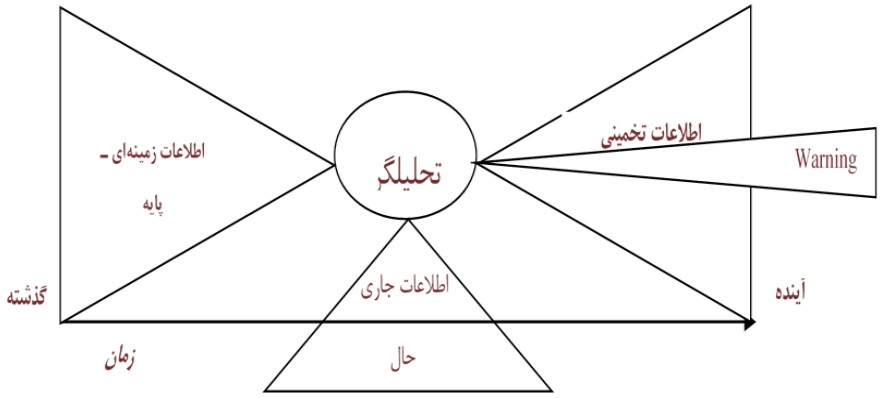

شکل ۲-٤: فعالیت وتحلیل اطلاعاتی (حاجیانی: ۱۳۹۰: ۱۱۰)

عینیت و واقع‌گرایی در هشداردهی

تمامی تلاش‌های اطلاعاتی در نگاه نظامی- امنیتی، در محصولات تحلیلی و برآوردهای آن متبلور می‌شود. درواقع، تحلیل اطلاعاتی، نقطه اتصال نظام اطلاعاتی و مشتریان آن، یعنی نظام تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیرندگان است. این بدان دلیل است که هدف اصلی تأسیس و فعالیت نهادهای اطلاعاتی، خدمت‌رسانی به تصمیم‌گیرندگان ارشد و مصرف‌کنندگان محصولات اطلاعاتی است (لوونتال، ۱۳۸۷: ۱۵) و این مهم، از طریق ارائه محصولات تحلیلی گزارش‌های اطلاعاتی امکان‌پذیر خواهد شد.

مأموریت ذاتی دستگاه‌های امنیتی اطلاعاتی، هشداردهی و آینده‌شناسی وقایع قبل از بروز و ظهور آن‌هاست، چراکه در غیر این صورت، این دستگاه‌ها فقط در حد تاریخ‌نویسی و وقایع‌نگاری، متوقف و نسبت به وقایع و بحران‌ها (و فرصت‌ها) ناآگاه می‌شوند. ریچارد هلمز، رئیس سابق سازمان اطلاعات مرکزی، بر همین اساس، وظیفه تحلیل‌گران اطلاعاتی را فراهم آوردن پیش‌آگاهی از امور دانسته است (هالت[1]، ۱۹۹۵: ۸۰). انتظاری که از تحلیل اطلاعاتی می‌رود آن است که از طریق آینده‌نگری و ارائه انواع پیش‌بینی‌های محتمل و ممکن و در نظر گرفتن انواع حالات یا وضعیت‌های ممکن، از دامنه غافل‌گیری‌ها بکاهد (حاجیانی، ۱۳۹۰: ۱۳۳).

نکته اصلی دربارهٔ مفهوم هشدار آن است که این فرایند باید به‌طور مشخص، احتمال بروز

1. Holt

خطر، مخاطره، تهدید و در نهایت، هر آنچه عنوان بحران بر آن می‌نهیم را روشـــن ســـازد. به زبان روان‌تـــر، هشـــدار، تعیین احتمال بروز حادثه معین با توجـــه به بزرگی پیامدهای خاص آن حادثه اســـت که منجر به شـــکل‌گیری تصور عمومی دربارهٔ خطرها و آسیب‌های پیش رو می‌شود و نوعی تصورات مخاطره‌ای را ایجاد می‌کند، با این امید که موجب تولید و تشـــدید حساســـیت‌ها در نزد تصمیم‌گیرندگان شود و پاسخ‌های مخاطره‌ای را دریافت کند (حاجیانی، ۱۳۹۰: ۱۳۷).

یکی دیگر از کارکردهای هشـــداردهی، شناســـایی شاخص‌های احتمالی وقوع هر پدیده و بیان احتمال آن اســـت که ممکن اســـت پیامدهای ناخوشـــایندی را ایجاد کند؛ بنابراین هشـــداردهی درخصوص احتمال وقوع، شدت، برای حرکت و روند یک پدیده، برای فرماندهان و تصمیم‌گیران، پیش‌بینی‌هایـــی را انجـــام می‌دهد تا فرمانـــده آمادگی لازم را برای مقابله بـــا بحران یا روندهای مخاطره‌آمیز داشته باشد و دچار شکست اطلاعاتی نگردد. درواقع شکست اطلاعاتی، به معنای عدم پیش‌بینی (و تا حدودی پیش‌بینی نادرست) دربارهٔ وزن، جهت و شدت پدیده‌ها، وقایع و روندهای مخاطره‌آمیز در آینده است (کلارک[1]، ۲۰۰۴: ۲۰۲).

بـــا ارتقـــای کیفیت پیش‌بینی‌ها، امکان بروز حوادث غافلگیر کننده نیز کاهش می‌یابد، چون در بســـیاری از مواقع، نفسِ پیش‌بینی پدیده‌های بحرانی، به‌طور طبیعی زمینه‌های وقوع را نیز زایل می‌سازد. بر این مبنا، می‌توان گفت هشداردهی فرایندی مهم پس از آینده‌نگری است و آینده‌نگری، به‌خودی‌خود ارزش و اعتبار ندارد، جز اینکه، شرایط پیش رو را به تصویر می‌کشد؛ اما هشداردهی نحوه شکل‌گیری و تکوین شرایط را مشخص می‌سازد. به‌وسیله هشداردهی، تحلیل‌گران سازوکار وقوع تدریجی پدیده را مشخص می‌سازند و با ایجاد پیش‌آگاهی در نزد تصمیم سازان، زمینه‌های تحقق و عینیت یافتن تهدیدهای پیش رو را تصویر می‌کنند؛ بنابراین، هشـــداردهی ابزار و فنون مهم برای پیشگیری است (حاجیانی، ۱۳۹۰: ۱۳۲).

از دیگر کارکردهای هشـــداردهی کمک به صیانت امنیتی سازمان حفاظت‌شونده، حفظ اقتدار و کارایی کارکنان ســـازمان حفاظت‌شونده و سازمان خودی، افزایش کارآمدی سازمان حفاظتی و ســـرانجام تولید و حفظ امنیت پایدار است. در شکل شماره ۲-۶ کارکردهای هشداردهی و تحلیل اطلاعاتی در سه سطح فرمانده، یگان حفاظت‌شونده و سازمان حفاظتی نشان داده شده است.

1. Clarck

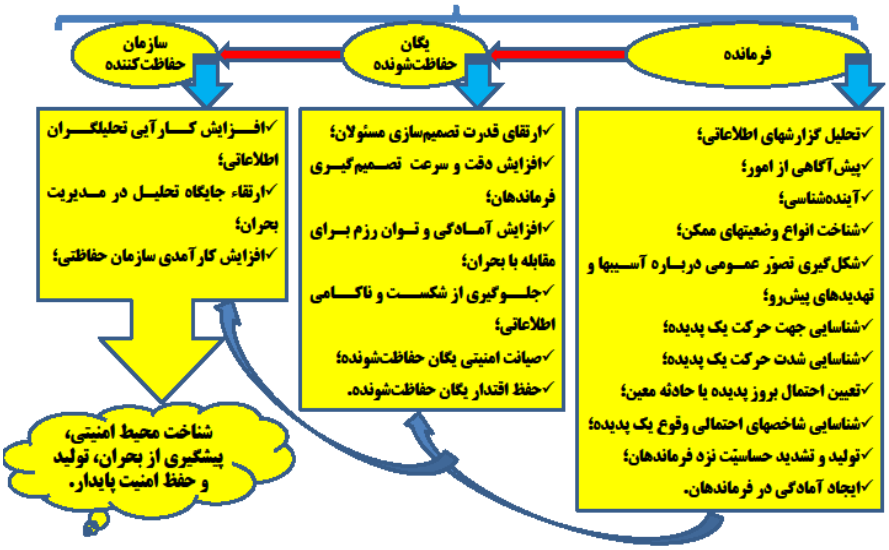

کارکردهای هشداردهی حفاظتی در سطوح مختلف (نیکزاد، ۱۳۹۵: ۲۸).

چارچوب مفهومی تحقیق:

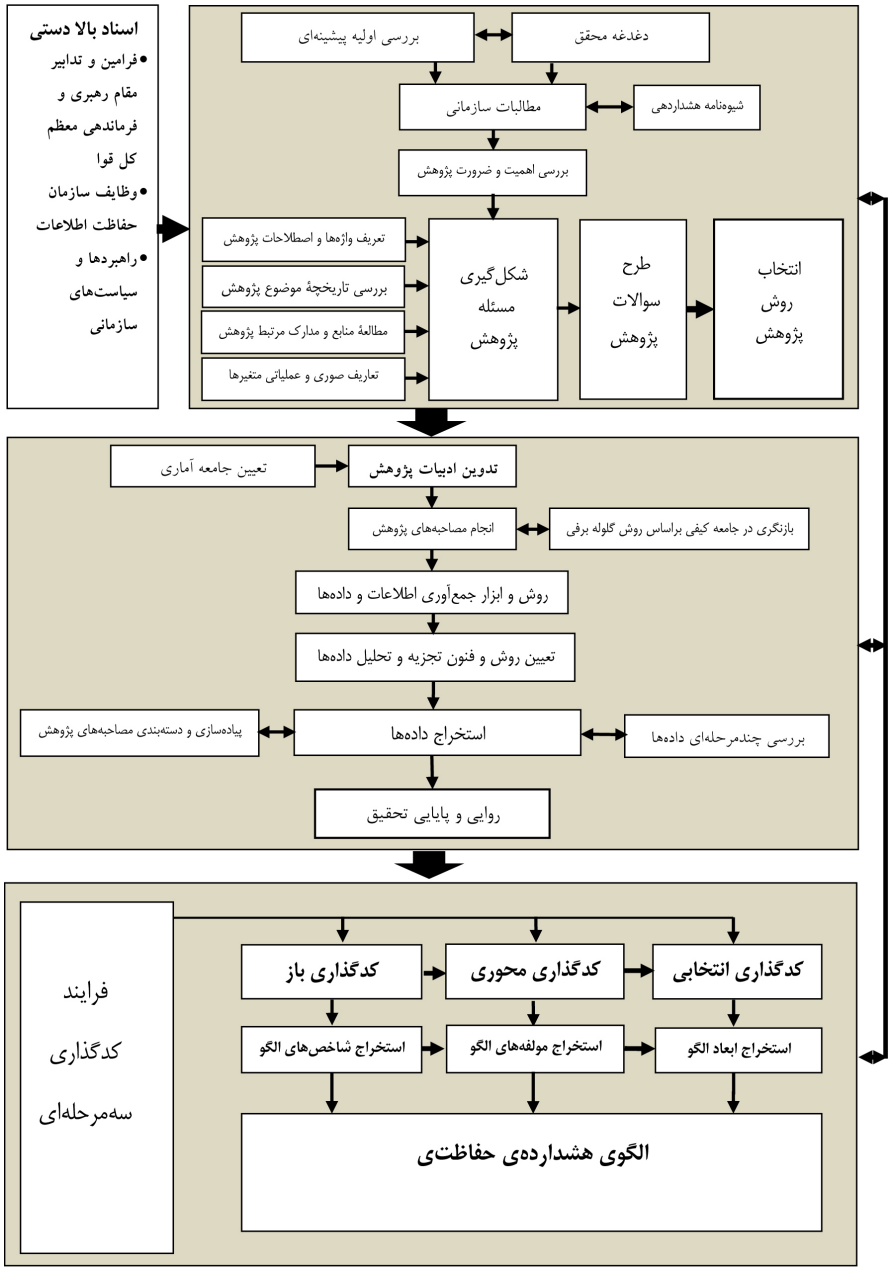

نوع ، روش تحقیق و ابزار جمع آوری اطلاعات:

روش تحقیق، توصیفی و اکتشافی است. پژوهش حاضر ازلحاظ هدف در زمره تحقیقات بنیادی- کاربردی دسته‌بندی می‌گردد؛ زیرا الگوی مستخرجه از پژوهش می‌تواند در کاربست نظام هشداردهی مورد استفاده قرار گیرد. با توجه به روش پژوهش این رساله تحصیلی، ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه‌های غیرساختارمند بوده است.

جامعه آماری و نمونه و روش نمونه‌گیری

با توجه به تخصصی بودن موضوع پژوهش، حساسیت بسیار بالا، ضرورت اشراف اطلاعاتی اعضاء جامعه آماری به موضوعیت پژوهش و کاربردی بودن آن برای سازمان‌های امنیتی ضروری است در این پژوهش از یک جامعه آماری کاملا تخصصی و هدفمند با ویژگی خاصی استفاده شد که ضمن آشنایی و تسلط به مفاهیم هشداردهی و حوزه حفاظتی، امنیت، مدیریت بحران؛ دارای حداقل تحصیلات عالی کارشناسی ارشد یا بالاتر بوده و از تجربه خدمتی در مشاغل مختلف فرماندهی یا معاونت‌های ماموریتی و عملیاتی مرتبط با حوزه هشداردهی برخوردار باشند. با این توصیف و با بررسی انجام شده، اعضای جامعه مصاحبه‌شونده این پژوهش به صورت گلوله‌برفی شناسایی و مصاحبه‌های پژوهشی تا مرحله اشباع نظری ادامه یافته است. در مجموع ۲۱ مصاحبه عمیق با اعضای جامعه آماری انجام و مصاحبه‌های آنان مبنای احصای داده‌های پژوهش قرار گرفت.

روش و فنون تجزیه‌وتحلیل اطلاعات و روایی و پایایی تحقیق:

از آنجایی که در روش داده بنیاد، نظریه ایجاد شده به داده‌ها بسیار نزدیک است، می‌توان توصیف بهتری از پدیده‌های مورد نظر ارائه داده و پیچیدگی‌های موجود در پدیده را بهتر بازنمایی کرد. بنابراین تبیین و پیش بینی پدیده‌ها نسبت به نظریه‌های موجود کارآیی بیشتری داشته باشد. در این تحقیق برای‌آنکه نتایج به‌دست آمده بتواند از روایی قابل قبولی برخوردار باشد از معیارهای «اطمینان‌پذیری» با مستند نمودن داده‌ها به بیانات صاحب‌نظران و فرماندهان عالی‌رتبه و «باورپذیری» با تطبیق با اندیشه‌های آن صورت پذیرفته است. در انتخاب افراد برای مصاحبه سعی شده است با صاحب‌نظرانی مصاحبه گردد که دارای سوابق و تجربه کافی در خصوص موضوع تحقیق باشند و پایایی پژوهش با استفاده از کمک کارشناسان و خبرگان موضوع برای کدگذاری‌های مجدد وکدگذاری محقق در دوره‌های زمانی مختلف بررسی شده است. ضمن اینکه

در تمامی مراحل گردآوری، مفهوم‌سازی و کدگذاری، تعامل و مراجعه دائمی پژوهشگر به داده‌های اولیه با هدف کاهش ضریب انحراف از محتوای مورد بررسی و نظام‌مند شدن هدفمند داده‌ها، صورت گرفته است. این تداوم ارتباط و تعامل با داده‌ها تا دستیابی به «نقطه نظریه» ادامه یافته که این موضوع نیز به پایایی هر چه بیشتر پژوهش کمک نمود.

تجزیه تحلیل

تعداد ۷۴۰ داده از بین متن مصاحبه‌ها در راستای موضوع تحقیق استخراج شد. داده‌ها از طریق سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی، تحلیل و دسته‌بندی شد که در نهایت ۹۵ شاخص، ۲۹ مولفه و ۴ بُعد استخراج گردید. ابعاد کلیدی پژوهش، «ابزارهای هشداردهی»، «حوزه‌های هشداردهی» و «کیفیت هشداردهی» معرفی گردید..

ابزار جمع‌آوری داده‌ها در بخش کیفی تحقیق:

بر اساس موضوع و سؤال تحقیق در بخش کیفی، مناسب‌ترین ابزار گردآوری داده‌های کیفی در این تحقیق، اسناد و مدارک مطالعه کتابخانه‌ای و میدانی است. به همین منظور اسناد مربوط به مطالعه کتابخانه‌ای (اسناد و مدارک) و مطالعه میدانی (مصاحبه با صاحب‌نظران) اختصاص داده شد.

تحلیل داده‌های بخش کیفی تحقیق:

تحلیل داده‌های کیفی عبارت است از جستجوی الگوها در داده‌ها. در حقیقت، جمع‌آوری داده‌ها و تحلیل آن‌ها معمولاً به‌طور هم‌زمان انجام می‌گیرد. تحلیل داده‌های کیفی مستلزم سازماندهی اطلاعات و تقلیل داده است و روندی متوالی دارد که به توصیف و تفسیر دقیق پدیده منتهی می‌شود داده‌های مصاحبه‌ای در این تحقیق به روش تحلیل مضمونی (تماتیک) مورد تحلیل قرار گرفتند.

برای تجزیه‌وتحلیل کیفی، از مقایسه مداوم به شیوه اشتراس و کوربین استفاده شد. در این روش جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها هم‌زمان صورت می‌گیرد. بعد از مطالعه هر کدام از هر متون داده‌ها کدگذاری می‌شوند. سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی بر روی داده‌ها انجام شد. به این منظور ابتدا داده‌ها خط به خط خوانده و پس از پیاده‌سازی در قالب یک فایل در قالب واژه‌پرداز ورد، تعداد چهار فایل رایانه‌ای به‌عنوان سند حاصل شد که این اسناد، در ورودی نرم‌افزار تحلیل کیفی مکس‌کیودا وارد شد.

تجزیه‌وتحلیل کیفی داده‌ها با بهره گیری از نرم‌افزار مکس‌کیودا:

برای تجزیه‌وتحلیل کیفی داده‌ها از دو منبع مطالعاتی ادبیات تحقیق و مصاحبه با خبرگان به شرح زیر استفاده‌شده است: گردآوری این داده‌ها در مرحله اول از طریق مصاحبه با ۲۱ نفر و به مدت ۲۱۰ ساعت اجرا شد. زمان هر مصاحبه به‌طور متوسط یک ساعت بود و در چند مورد محدوده زمانی مصاحبه بیش از مدت مذکور به طول انجامید. روش مورداستفاده برای انجام مصاحبه در این پژوهش روش مصاحبه عمیق بود. مصاحبه‌ها با استفاده از دستگاه‌های صوتی ضبط و برای بررسی‌های بعدی یادداشت‌برداری و درنهایت متن مصاحبه‌ها برای شناسایی موضوعات و مفاهیم مرتبط با ارزیابی عملکرد کارکنان پیاده‌سازی و چندین بار موردمطالعه قرار گرفت. به‌منظور رعایت مسائل اخلاقی پژوهش به هویت واقعی مصاحبه‌شوندگان اشاره نشده و صرفاً به شغل یا مسئولیت افراد اشاره خواهد شد.

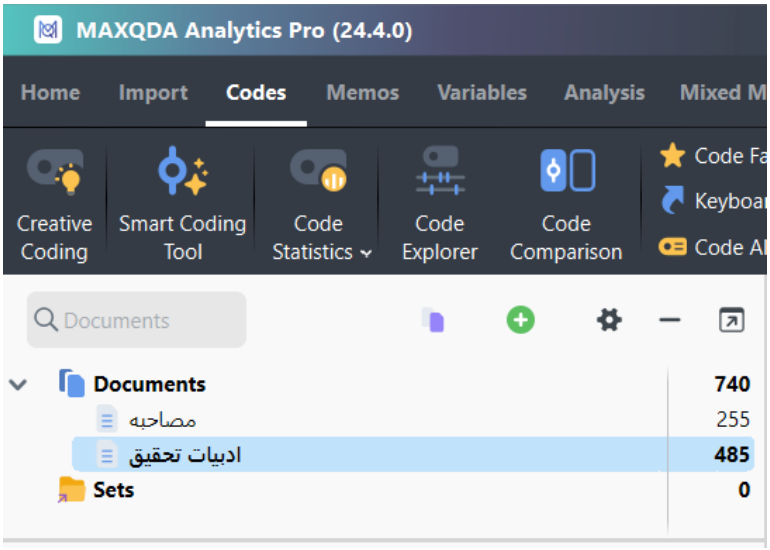

اسناد مورداستفاده برای تجزیه‌وتحلیل کیفی

در مرحله کدگذاری باز، داده‌های حاصل از اسناد معرفی‌شده به نرم‌افزار خط به خط خوانده و کدهای باز استخراج گردید. کدهای حاصل با کدهای قبلی مقایسه و کدهایی که از نظر مفهومی شبیه یکدیگر بودند در یک طبقه جای می‌گرفتند و به‌تدریج طبقات شکل می‌گرفت. طبقات نیز

با یکدیگر مقایســـه شـــده و در صورت نیاز با یکدیگر ادغام‌شده و یا در برخی از موارد یک طبقه به دو یا چندطبقه دیگر تفکیک می‌شـــد و یا محل کد از یک طبقه به طبقه دیگر تغییر پیدا می‌کرد تا درنهایت طبقه محوری به دســـت آمد. کدگذاری انتخابی نیز ارتباط طبقات را با یکدیگر آشـــکار کرد. نتیجه کدگذاری سه مرحله‌ای داده‌های گردآوری‌شده به شیوه‌های مختلف، استخراج چهار مفهوم و ۳۳ مقوله بود. مطابق فرایند شـــناختی که شـــرح داده شد، طی سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی، نخست از دل تعداد زیادی از انواع داده‌های اولیه، کدهای مرتبط با موضوع مشـــخص شـــدند، سپس به شیوه مقایســـه مداوم از دل چندین کد، یک مفهوم اســـتخراج شـــد و به همین شیوه سایر کدها نیز به مفاهیم تبدیل شدند تا درنهایت چهار مفهوم به دســـت آمـــد. در مرحله بعد، هرچند مفهوم در قالب یـــک مقوله قرار گرفتند تا ۳۳ مقوله برای این پژوهش به‌دست‌آمده باشد.

مقوله‌های ویرایش شده و تبدیل به مقوله مفهوم‌دار شد. ابتدا در کدگذاری باز تعداد ۷۴۰ داده از بین متن مصاحبه‌ها در راستای موضوع تحقیق استخراج شده است در ادامه از طریق کدگذاری باز، این داده‌ها در راســـتای شناســـایی شاخص‌ها یا مفاهیم الگوی هشداردهی، دسته‌بندی شدند. و ســـپس در کد گذاری محوری با توجه به مفاهیم یا شـــاخص‌های استخراج شده از کدگذاری باز داده‌های پژوهش، تعداد ۹۵ شـــاخص از بین متن مصاحبه‌ها در راستای موضوع تحقیق استخراج شـــد. در ادامه از طریق کدگذاری محوری، این شـــاخص‌ها در راستای شناسایی مولفه‌های الگوی هشداردهی دسته‌بندی شدند و در مرحله کدگذاری انتخابی با توجه به مولفه‌های استخراج شده از کدگذاری محوری شـــاخص‌های پژوهش)، تعداد ۲۹ مولفه از بین متن مصاحبه‌ها در راســـتای موضوع تحقیق اســـتخراج گردید. در ادامه از طریق کدگذاری انتخابی، این مولفه‌ها در راســـتای شناسایی ابعاد کلیدی الگوی هشداردهی ، دسته‌بندی شدند.

ابعاد کلیدی الگوی هشداردهی حفاظت اطلاعات ارتش ج.ا.ا

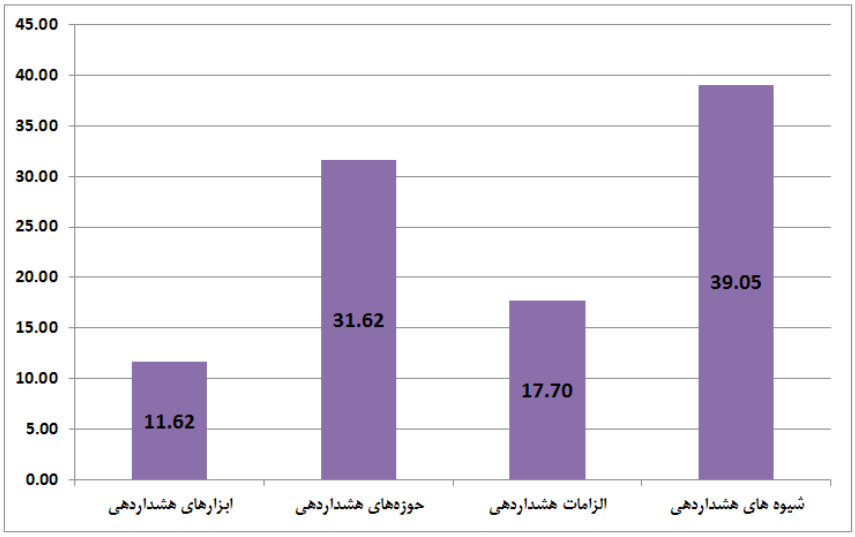

ابعاد کلیدی الگوی هشداردهی حفاظتی

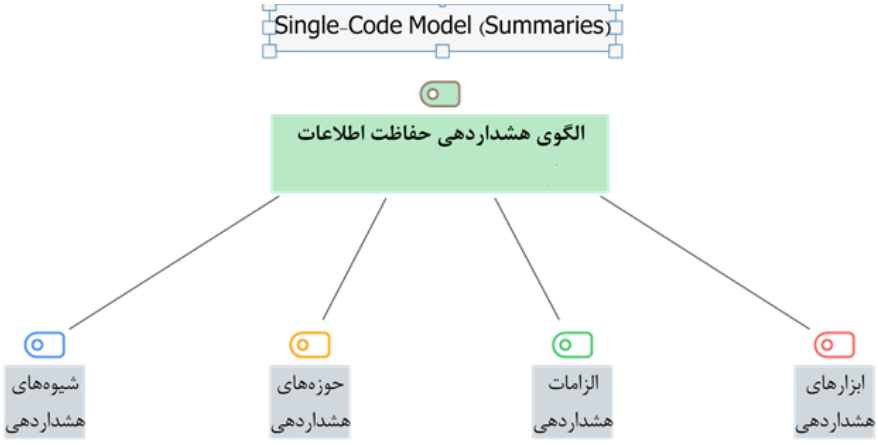

نمودار ابعاد کلیدی الگوی هشداردهی حفاظتی استخراجی از نرم‌افزار مکس‌کیودا

مولفه‌ها و شاخص‌های الگوی هشداردهی حفاظت اطلاعاتی

بر اســـاس داده‌های اســـتخراجی از نرم‌افزار مکس‌کیودا نمودار مؤلفه‌های الگوی هشـــداردهی حفاظتی در هر کدام از ابعاد به شرح زیر است:

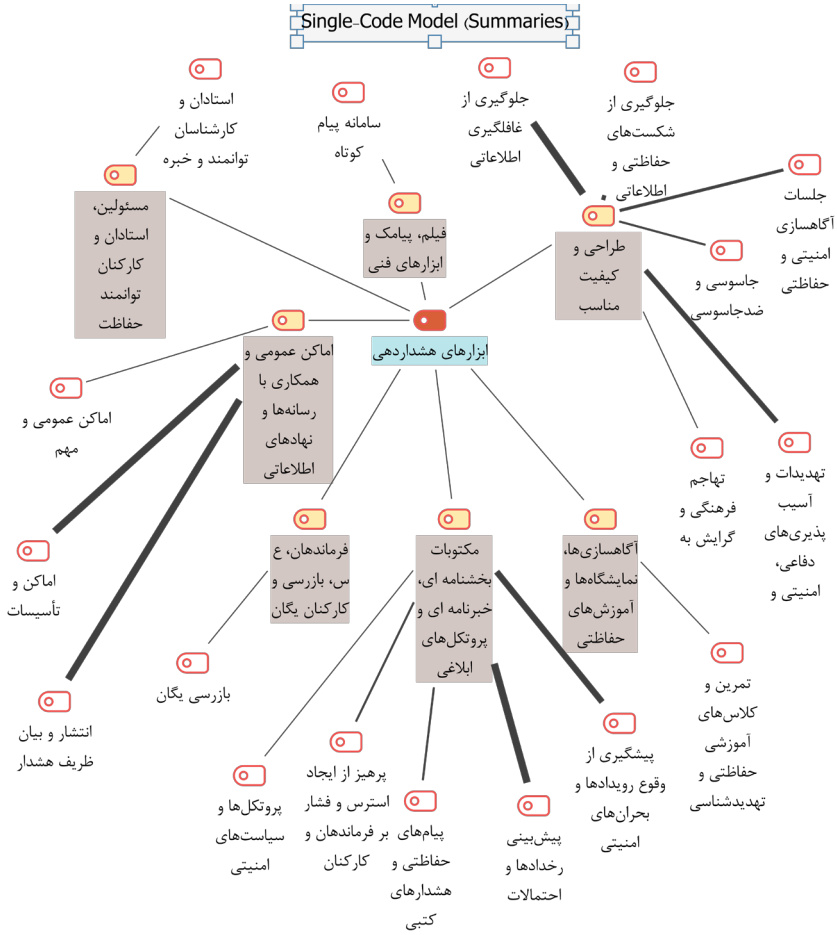

نمودار مؤلفه‌های الگوی ابزارهای هشداردهی حفاظتی

میزان ضخامت خطوط نشان‌دهنده اهمیت و اولویت‌دار بودن آن مؤلفه است. بنابراین بر اساس یافته‌های حاصل از نمودار بالا و تحلیل روابط بین بُعد ابزارهای هشداردهی و مؤلفه‌های مربوطه، به ترتیب مؤلفه‌های اماکن و تأسیسات، انتشار و بیان ظریف هشدار، پیش‌بینی رخدادها و احتمالات، پیشـــگیری از وقوع رویدادها و بحران‌های امنیتی، تهدیدات و آســـیب‌پذیری‌های دفاعی امنیتی، جلوگیری از غافل‌گیری اطلاعاتی و جلســـات آگاهســـازی امنیتی و حفاظت اطلاعاتی از اهمیت و اولویت بالایی در ابزارهای هشداردهی برخوردار هستند.

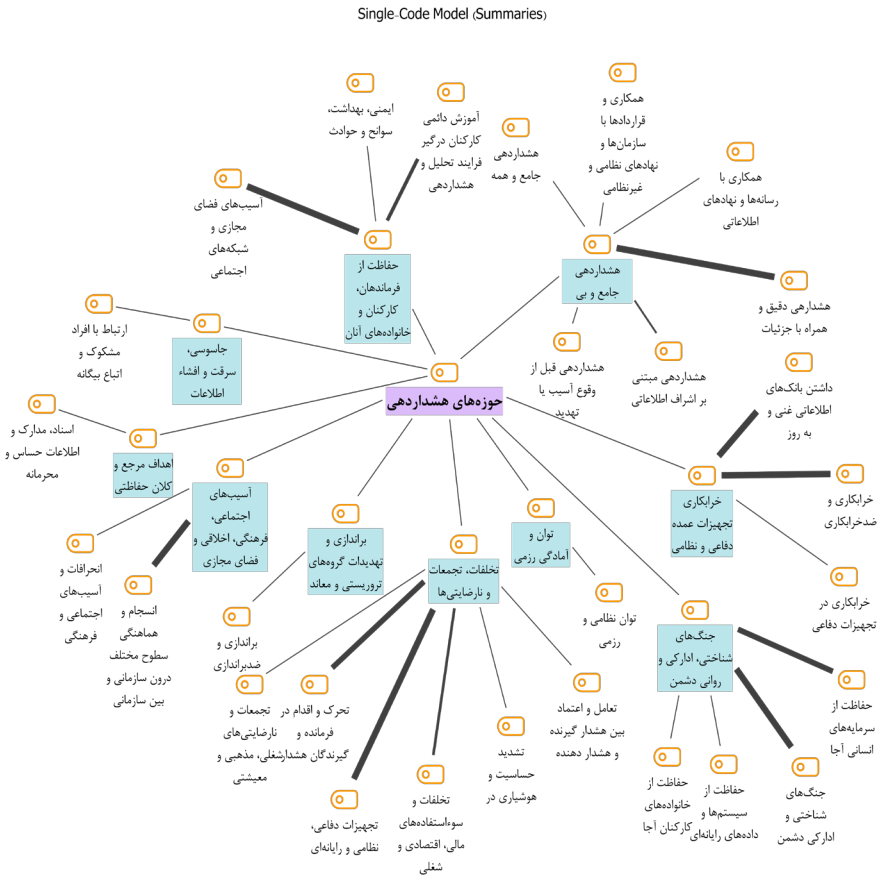

نمودار مؤلفه‌های الگوی حوزه‌های هشداردهی حفاظتی

بـــر اســـاس یافته‌های حاصل از نمودار بـــالا و تحلیل روابط بین بُعد حوزه‌های هشـــداردهی و مؤلفه‌های مربوطه، به ترتیب مؤلفه‌های انسجام و هماهنگی سطوح مختلف درون سازمانی و بین سازمانی، تحرک و اقدام فرمانده، تجهیزات دفاعی، نظامی و رایانه‌ای، جنگ‌های شناختی و ادراکی دشمن، حفاظت اط سرمایه‌های انسانی آجا، مقابله با خرابکاری، داشتن بانک‌های اطلاعاتی ، غنی و به روز، هشـــدار دهی دقیق همراه با جزئیات، توجه به آســـیب‌های فضای مجازی و شـــبکه‌های اجتماعی در حوزه‌های هشداردهی از اهمیت و اولویت بالایی برخوردار هستند.

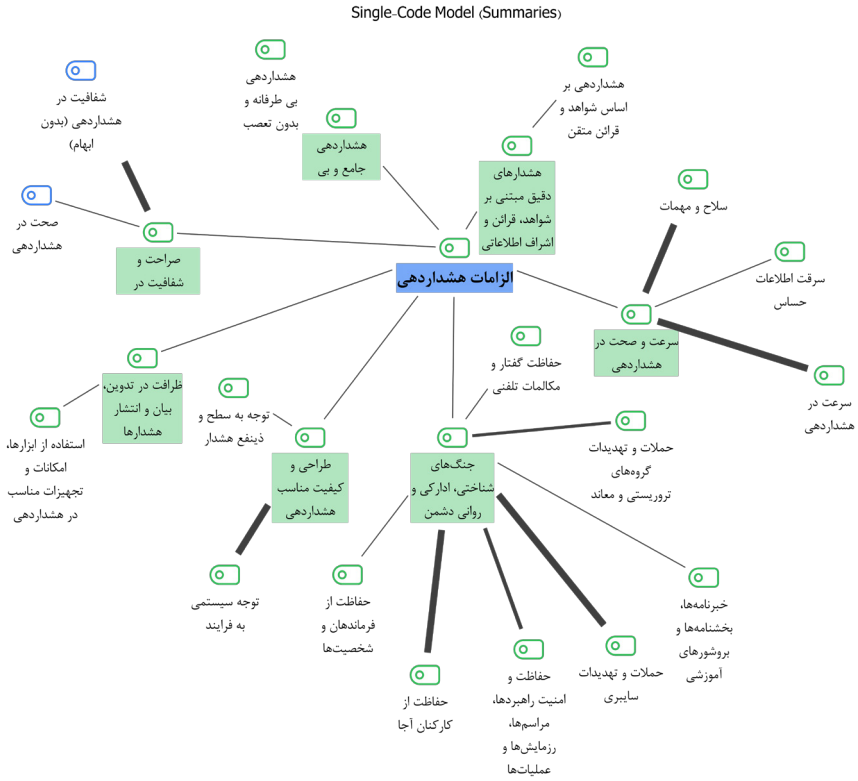

نمودار مؤلفه‌های الگوی الزامات هشداردهی حفاظتی

بر اساس یافته‌های حاصل از نمودار بالا و تحلیل روابط بین بُعد الزامات هشداردهی و مؤلفه‌های مربوطه، به ترتیب توجه سیستمی به فرآیند، حفاظت از کارکنان آجا، حملات و تهدیدات سایبری، سرعت در هشداردهی، سلاح و مهمات، شفافیت در هضداردهی (بدون ابهام) و حفاظت و امنیت راهبردها،مراسم‌ها،رزمایش‌ها و عملیات در الزامات هشداردهی از اهمیت و اولویت بالایی برخوردار هستند.

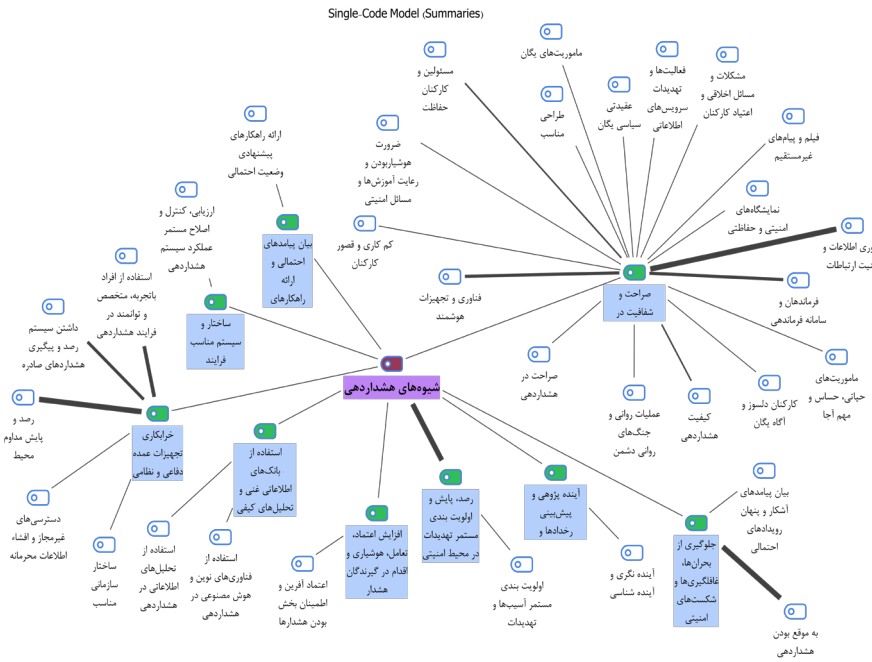

نمودار مؤلفه‌های الگوی شیوه‌های هشداردهی حفاظتی

بر اساس یافته‌های حاصل از نمودار بالا و تحلیل روابط بین بُعد شیوه‌های هشداردهی و مؤلفه‌های مربوطه، به ترتیب رصد و پایش مداوم محیط، اولویت‌بندی مستمر تهدیدات، به موقع بودن هشداردهی،توجه به امنیت فناوری اطلاعات، چگونگی بکارگیری فناوری و تجهیزات هوشمند، استفاده از افراد متخصص، با تجربه و توانمند در فرآیند هشداردهی، داشتن سامانه رصد و پیگیری هشدارهای صادره و کیفیت هشداردهی در شیوه‌های هشداردهی از اهمیت و اولویت بالایی برخوردار هستند. ضمن اینکه بر اساس داده‌ها، در الگوی هشداردهی حفاظتی، بر اساس

نظرات جامعه آماری، از بین ده شـــاخص برتر و مهم، ۹ شـــاخص اختصاص به ابعاد «شـــیوه‌های هشـــداردهی» و «الزامات هشـــداردهی» دارد که این مهم در راستای اهمیت این دو بُعد با توجه به تجارب خدمتی محقق، ادبیات پیرامون مقوله هشداردهی و همچنین اثربخشی فرایند هشداردهی، قابل تفسیر و تاکید است.

نتیجه‌گیری

هشـــداردهی حفاظتی فرایندی اســـت غیرخطی که با تعیین شـــاخص‌ها و تشـــخیص علائم و تحلیـــل گزارش‌های اطلاعاتی، احتمال ظهور پدیده‌ها یا وقـــوع رخدادهایی که منجر به مخاطره می‌شـــوند را برآورد می‌کند. هشـــداردهنده با تصویرسازی (از وضعیت‌های بسیار محتمل) و اعلان به هنگام، مراجع ذی‌نفع را نسبت به پیامدهای امنیتی و اهمیت اقدام پیش‌گیرانه، متقاعد کرده و برمی‌انگیزاند و توصیه‌هایی کاربردی ارائه کرده و در ادامه با سنجش عملکرد مخاطبان، اثربخشی هشـــدارها را ارزیابی می‌کند؛ بنابراین اهمیت هشـــداردهی در ادراک، تحلیل و اعلان نشـــانه‌های مخاطره و جلوگیری از غافل‌گیری تصمیم‌ســـازان و تصمیم‌گیران از مخاطرات در سطح راهبردی، عملیاتی و راه‌کنشی است.

به‌وســـیله هشـــداردهی و به‌تبع آن ترســـیم محیط امنیتی با رویکرد آینده‌نگری، تحلیل‌گران، ســـازوکار وقوع تدریجی پدیده را مشخص می‌ســـازند و با ایجاد پیش‌آگاهی در نزد تصمیم‌سازان، زمینه‌های تحقق و عینیت‌یافتن تهدیدهای پیش‌رو را تصویر می‌کنند؛ بنابراین، هشـــداردهی ابزار و فن مهم برای پیشـــگیری است. ضمن آنکه، هشداردهی به‌واسطه رصد و پایش مستمر محیط یا موضوع، تحولات و تغییرهای احتمالی پدیدهٔ تحت مطالعه را که پیش‌تر پیش‌بینی نشـــده بود نیز نشان می‌دهد. این جنبه از کار هشداردهی و کارکرد آن در ترسیم محیط امنیتی، از آن‌رو اهمیت دارد که پدیده‌ها امنیتی- بنا به ماهیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی‌شان از فرایند خاصی پیروی نمی‌کنند و همواره اهتمام و امکان تغییر در آن‌ها وجود دارد. هشداردهی و ترسیم محیط امنیتی آینده با پیگیری مســـتمر شرایط، هرگونه انحراف پدیده از الگوهای پیش‌بینی شده قبلی را آشکار ساخته و شکل‌گیری‌های الگوهای جدید را به آگاهی تصمیم‌گیر می‌رساند؛

هشداردهی آینده‌نگرانه، آینده را به کمک امروز آورده و مبنای تصمیم‌گیری‌ها، سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها در ساختار مدیریتی، آموزشی، پژوهشی و عملیاتی و اجرایی سازمان امنیتی قرار خواهند داد. بر این اســـاس مدیران عالی در بخش‌های مختلف باید با بهره‌گیری از توانایی‌ها و قوه

خلاقیت خود، همواره تفکر نو و ایده‌های جدید داشـــته و ترســـی از بیان آن‌ها نداشـــته باشند و با مطالعه و تحلیل روند پدیده‌های اجتماعی و نیز شـــناخت جدی از علوم جدید و نوظهور، توانایی درک بهتـــر احتمـــالات و پیش‌بینی امـــور را پیش از انجام و وقوع آن‌ها را در خود ایجاد و با اهتمام در رفع مشکلات و جبران شکست‌ها، زمینه را برای امنیت مطلوب و پایدار، در آینده فراهم کنند.

اهمیت طراحی الگو و نقشـــه راه هشـــداردهی از آن جهت است که در سطح کلان چنین بررسی به‌ندرت انجام گرفته است و دیگر اینکه به جهت مأموریت‌های متنوع و گستردگی سازمان‌های امنیتی باید به ارتقای آن توجه شود تا قدرت واکنش در سازمان افزایش یابد و تصمیم‌گیری‌ها مشورتی شود. از دیدگاه کلی، تبیین الگو و نقشه راه هشداردهی یک «بصیرت و فهم از وضعیت موجود و بهره‌برداری از فرصت‌ها» اســـت. این بصیرت کمک می‌کند تا واقعیت‌های سازمانی به‌درستی و به‌موقع شناخته شـــود؛ و برای پاســـخ‌گویی به این شرایط راه‌کارهای بدیع و ارزش‌آفرینی خلق شود. وجود نقشه راه، مدیر را قادر می‌ســـازد تا بفهمد چه عواملی در دســـت‌یابی به هدف‌های موردنظر مؤثر است و چگونه این عوامل مؤثر برای ســـازمان ارزش می‌آفرینند؟ این تفکّر از طریق فهم صحیح قواعد و پاســـخ‌گویی خلاقانه به آن صورت می‌پذیرد که در محیط هر سازمان علاقه‌مند پویایی، بسیار حائز اهمیت است؛ زیرا بدون این تفکّر، تلاش‌های سازمان برای دست‌یابی به راهبردی‌های تدوین‌شده اثربخش نخواهد بود؛ به‌عبارت‌دیگر برای تصمیم‌گیری‌های راهبردی و بهره‌برداری به‌موقع از فرصت‌ها که دارای طول عمر محدودی هستند باید به فهم صحیحی از قوانین بازی اشراف لازم را پیدا کرد. این امر مستلزم این اســـت که سازمان نســـبت به نوآوری و تغییر و به‌کارگیری تمام افراد سازمانی در فرایند توسعه راهبردی در مسیر هشداردهی و ترسیم محیط امنیتی متعهد باشد. نتایج این پژوهش نشان داد که هشداردهی توسط سازمان‌های حفاظتی امری ضروری بوده و باید مبتنی بر مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی دقیق صورت پذیرد. از این‌رو الگوی راهبردی و مطلوب هشداردهی حفاظتی تدوین گردید.

پیشنهادها:

با عنایت به نتایج به‌دست آمده از این تحقیق و اهمیت مقوله هشداردهی حفاظتی پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

۱. افزایش قابلیت‌های فنی و روشی در هشداردهی امنیتی

۲. اســـتفاده از ظرفیت بســـیار مطلوب و بالای «فرماندهان، ع س، بازرسی و کارکنان یگان» به عنوان یکی از مهمترین ابزارها و روش‌های هشداردهی حفاظتی

۳. حفظ و صیانت کارکنان در مقابل تهدیدها و آسیب‌پذیری‌ها و پیشگیری از انحراف کارکنان سازمان‌ها، نیاز به رصد و کنترل و نظارت بر تهدیدها و آسیب‌پذیری‌های بالقوه و بالفعل در سطح یگان دارد

۴. برای پوشش دادن حفاظتی به چهار مولفه «اهداف مرجع و کلان حفاظتی»، «جاسوسی، سرقت و افشاء اطلاعات محرمانه»، «حفاظت از فرماندهان، کارکنان و خانواده‌های آنان» و « توان و آمادگی رزمی» که از اهمیت و اولویت بسیار زیادی برخوردار هستند رصد و برنامه‌ریزی مداوم صورت پذیرد.

۵. کارشناسان و تحلیل‌گران سازمان‌های حفاظت باید اصل صحت هشدارهای امنیتی را به‌عنوان مهم‌ترین گزاره در فرایند اقدام‌های حفاظتی مدنظر قرار دهند.

۶. ارتقای سطح دانش، بینش و منش تحلیل‌گران سازمان حفاظت اطلاعات به‌منظور کیفی‌سازی نظام هشداردهی امنیتی، به طور قطع در پیشگیری از آسیب‌ها و تهدیدهای امنیتی نقش بسزایی دارد.

۷. آسیب‌شناسی پس‌رویدادی در خصوص کیس‌های کشف‌شده و تحلیل آن‌ها به‌منظور کشف شیوه و شگرد سازمان‌های اطلاعاتی و به‌طورکلی تحلیل روند اقدام‌های آن‌ها؛

۸. هماهنگی و تعامل حداکثری برای بهره‌گیری از تجارب مختلف در زمینه شیوه‌های نوین هشداردهی و مؤثرترین روش‌های جدید برای شناسایی فعالیت سازمان‌های اطلاعاتی بیگانه.

فهرست منابع

قرآن کریم

نهج‌البلاغه

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی).

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی وزارت اطلاعات (۱۳۹۳). «هشداردهی والاترین مأموریت اطلاعات»؛ ۱۳۹۳/۱۲/۱۰.

۲. حاجیانی، ابراهیم (۱۳۹۰). هشداردهی: کارکرد تحلیل اطلاعاتی در پیش‌گیری از غافلگیری راهبردی. فصلنامه‌ی مطالعات راهبردی، سال چهاردهم، شماره سوم، شماره مسلسل ۵۳.

۳. حاجیانی، ابراهیم (۱۳۹۴). «چالش‌های نظام هشداردهی و فرایند تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری»؛ پرده‌نگار ارائه شده در کارگاه آموزشی هشداردهی اطلاعاتی و حفاظت اطلاعاتی، پژوهشکده مطالعات راهبردی دانشکده فارابی.

۴. خلیلی، ابراهیم (۱۴۰۱). سازمان‌های اطلاعاتی؛ چیستی و چرایی. تهران: دانشکده فارابی.

۵. دفتر بررسی ساحفاناجا (۱۳۸۶). «دانستنی‌های بررسی»، تهران: حدیث کوثر.

۶. رنسوم، هری‌هاو. (۱۳۷۸). گزیده مقالات سیاسی – امنیتی. ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی . تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی .

۷. ساحفاجا (۱۳۹۶). «هشداردهی ساحفاها»؛ کارگاه هشداردهی، دفتر بررسی و بهره‌دهی ساحفاجا.

۸. ساحفاناجا (۱۳۹۴). «دستور کار اجرایی سازوکارهای هشداردهی»؛ شماره ۱۷۲/۲۷۰۳۴۵۳، مورخ ۱۳۹۴/۵/۳۱.

۹. شولسکی، ابرام (۱۳۸۸). نبرد بی‌صدا: درک دنیای اطلاعات. ترجمه معاونت پژوهشی. تهران: دانشکده امام باقر (ع).

۱۰. شیخ‌حسنی، محمود (۱۳۸۵). ضرورت بازنگری در ساختار و رفتار سرویس‌های حفاظت اطلاعاتی ج.ا.ا. امنیت پژوهی. ۵ (۱). ۲۲-۱۳.

۱۱. صالحی، محمود (۱۳۸۷). «پیش‌بینی اطلاعاتی»؛ انتشارات مرکز آموزشی- پژوهشی شهید سپهبد صیاد شیرازی، فصلنامه جامعهٔ اطلاعاتی، شماره ۱، تهران.

۱۲. صالحی، محمود؛ مدبری، محمد (۱۳۹۷). چرخه بهینه هشدار در سازمان‌های اطلاعاتی-

امنیتی (مؤلفه‌ها و شاخص‌ها). پژوهش‌های حفاظتی امنیتی. ۷ (۲۶). ۲۶-۱.
۱۳. طاهریان، بهمن (۱۴۰۰). طراحی نظام اطلاعاتی کشـــور با تأکید بر پیشـــگیری از غافلگیری راهبردی، رساله تحصیلی برای اخذ مدرک دکتری تخصصی. دانشگاه عالی دفاع ملی.
۱۴. طلایی، رضا (۱۳۹۳). «درآمدی نظری بر تجزیه و تحلیل در سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی»؛ فصلنامه مطالعات حفاظت و امنیت انتظامی، شماره ۳۱، تهران: حدیث کوثر.
۱۵. طلایـــی، رضـــا (۱۳۹۴). «ارائه مدل راهبردی برآورد و تجزیه و تحلیل فعالیت‌های ســـازمان حفاظت‌اطلاعـــات نیروی انتظامی»، دوماهنامه تخصصی حفاظت، شـــماره ۵۲، تهران: حدیث کوثر.
۱۶. طلایی، رضا (۱۳۹۵). هشداردهی امنیتی و ارائه الگوی مطلوب؛ تهران: حدیث کوثر.
۱۷. طلایی، رضا (۱۴۰۱). الگوی راهبردی و مطلوب هشداردهی امنیتی برای سازمان‌های حفاظت اطلاعات نیروهای مسلح. جامعه اطلاعاتی. ۱۳ (۳۸). ۱-۲۷.
۱۸. عبدالله‌خانی، علی (۱۳۸۵). «بررســـی و نقد امنیتی ســـاختن»؛ فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۳۳، تهران.
۱۹. علیخانی، علی (۱۳۹۳). هشدارشناسی. تهران: دانشکده اطلاعات.
۲۰. عمید، حسن (۱۳۵۸). فرهنگ عمید؛ تهران: امیرکبیر.
۲۱. فخـــری، مجیـــد (۱۳۹۶). طراحی الگوی راهبردی دیدبانی برای نیروهای مســـلح جمهوری اسلامی ایران، رساله تحصیلی برای اخذ مدرک دکتری تخصصی. دانشگاه عالی دفاع ملی.
۲۲. لوونتال، مارک. ام (۱۳۸۷). فرایند اطلاعات از اسرار تا سیاست؛ ترجمهٔ علیرضا غفاری، تهران: انتشارات دانشکده امام باقر(علیه‌السلام).
۲۳. معاونت پژوهش و تولید علم (۱۳۹۴). تحلیل هشدار؛ تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشکده اطلاعات.
۲۴. منصورزاده، مجید و مجید محمودی (۱۳۹۵). «غافلگیری و هشدار اطلاعاتی، رویکرد نظری؛ مطالعه موردی حمله به سفارت عربستان»؛ دو فصلنامه پژوهش اطلاعاتی- امنیتی، سال ۱۱، شماره ۴۲، پاییز و زمستان.
۲۵. نادی، حمیدرضا (۱۳۹۷). مدیریت پیامدهای هشداردهی غلط. پژوهش‌های حفاظتی امنیتی. ۷ (۲۷). ۲۸-۱.
۲۶. نیکزاد، اسحاق (۱۳۹۵). «سامانهٔ اطلاعات جغرافیایی فنّاوری نوین در نظام مدیریت دانش»؛

مجموعه مقالات همایش ملی مدیریت دانش، دانشـــکده فارابی، تهران: انتشـــارات پژوهشکده مطالعات کاربردی قلم.

۲۷. وزارت اطلاعات (۱۳۹۳). «سی‌ســـال مجاهدت خاموش»؛ ویژه‌نامه سی‌امین سالگرد تأسیس وزارت اطلاعات.

28. Clarck, Robert M (2004), Intelligence Analysis: A Target-Centric Approach, Rutledge Press.

29. Holt, Pat M (1995) Secret Intelligence and Public Policy: A Dilemma of Democracy, Washington, CQ Press